O. P. JINDAL SCHOOL, SAVITRI NAGAR

Annual Examination (2023 – 2024)

Class / Section: VII **MM: 80**
Subject: Sanskrit **Time: 3.00 Hrs.**
Name: ____________ Roll No.:__________

(Fifteen Minutes Extra will be given for reading the Question Paper.)

General Instructions: All questions are compulsory

निर्देशाः1) प्रश्नपत्रे चत्वारि खण्डानि सन्ति।

खण्ड क	अपठित अवबोधनम्	(10 अङ्काः)
खण्ड ख	रचनात्मकं कार्यम्	(15 अङ्काः)
खण्ड ग	अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	(25 अङ्काः)
खण्ड घ	पठित–अवबोधनम्	(30 अङ्काः)

2) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः।
3) प्रश्नानाम् उत्तराणि खण्डानुसारं क्रमेणैव लेखनीयानि।
4) प्रश्नसंख्या अवश्यं लेखनीया।
5) उत्तराणि संस्कृतेन एव लेखनीयानि।

(खण्ड–क) अपठित अवबोधनम्

प्र0 1 अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत– (10)

(निम्नलिखित गद्यांश को ध्यान से पढ़कर प्रश्नों के उत्तर संस्कृत भाषा में लिखिए)

एकस्मिन् कूपे विचित्रदत्तः नाम मण्डूकराजः सपरिवारेण निवसति स्म। सः एकदा कूपात् बहिः आगच्छत्। सः मयंकनामकं सर्पम् अपश्यत् अचिन्तयत् च यत् अहम् अस्य सहायतया स्वशत्रुनाशम् करिष्यामि। सः तम् सर्पम् अवदत् – "अहं तु कूपे वसामि। कृपया मया सह चल, मम गृहे एव तिष्ठ सर्वान् मण्डूकान् च भक्षय। तत्र तु अनेके मण्डूकाः सन्ति। ततः मयंकसर्पः विचित्रदत्तेन सह कूपे अगच्छत्। सर्पः शनैः–शनैः मण्डूकस्य सर्वान् शत्रून् अखादत्। तदा सर्पः अकथयत्– यत् अहम् तु क्षुधा पीडितः अस्मि। तव परिवारस्य सदस्यान् भक्षयिष्यामि। सर्पस्य वचनं श्रुत्वा मण्डूकः महत् पश्चातापम् अकरोत्। सः मयंकसर्पः च तस्य मण्डूककुलम् तम् विचित्रदत्तं च अखादत्।"

I एकपदेन उत्तरत – (एक पद में उत्तर दीजिए) **(½X4=2)**

- **i** सपरिवारेण कूपे कः अवसत् ?
- **ii** सर्पस्य नाम कः आसीत् ?
- **iii** मयंकसर्पः केन सह अगच्छत् ?
- **iv** क्षुधापीडितः कः आसीत् ?

II पूर्णवाक्येन उत्तरत– (एक वाक्य में उत्तर दीजिए) **(1X2=2)**

- **i** सर्पम् दृष्ट्वा विचित्रदत्तः किम् अचिन्तयत् ?
- **ii** क्षुधापीडितः मयंकसर्पः किम् अकरोत् ?

III *कथायाः समुचितं शीर्षकं लिखत– (कथा का उचित शीर्षक लिखिए।)* *(2x1=2)*

IV **यथानिर्देशम् उत्तरत–** (निर्देशानुसार उत्तर दीजिए) (1X4=4)

i 'कृपया' इति पदस्य लिङ्गं लिखत।

ii 'महत् पश्चातापम्' अत्र विशेषणपदम् किम् ?

iii अनुच्छेदात् चित्वा 'अवदत्' इति पदस्य पर्यायं लिखत।

iv 'अस्य सहायतया अहम् स्वशत्रुनाशम् करिष्यामि' वाक्येऽस्मिन् "अस्य" इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

(खण्ड–ख) रचनात्मकं कार्यम्

प्र0 2 स्वविद्यालयस्य वार्षिकोत्सवं वर्णयन् पितरं प्रति पत्रमेकं लिखत– (½X10=5)

(अपने विद्यालय के वार्षिकोत्सव का वर्णन करते हुए पिता के प्रति एक पत्र लिखिए।)

ओ.पी.जिन्दल छात्रावासः तिथि : 20 /02/2024

सावित्री नगर,

तमनार,

परमपूज्याय जनकाय नमः!

अत्र सर्वम् कुशलं तत्रास्तु।

गते (1) ——— अस्माकम् (2)——— वार्षिकोत्सवः (3) ———। अस्मिन् उत्सवे (4) ——— प्रमुखातिथिः आसीत्। अस्माकम् विद्यालये अनेके सांस्कृतिकाः (5) ——— अभवत्। केचन छात्राः अगायन् केचन च अनृत्यन्। प्राचार्यः विद्यालयस्य (6) ——— अपठत्। शिक्षानिदेशकः (7) ——— अकरोत्। अहम् अपि (8) ——— प्राप्तवती यतः अहम् कक्षायाम् प्रथमम् स्थानम् (9) ———। मातृचरणयोः मम प्रणामाः।

(10) ——— पुत्री

ऋचा

भवदीया, पुरस्कारम्, विद्यालयस्य, प्रतिवेदनम्, सप्ताहे, लब्धवती, शिक्षानिदेशकः, पुरस्कारवितरणम् अभवत्, कार्यक्रमाः

प्र03 मंजूषायां प्रदत्त शब्दानां सहायतया चित्रं दृष्ट्वा पंचवाक्यानि संस्कृतेन लिखत– (1X5=5)

(चित्र को देखकर मंजूषा की सहायता से पाँच वाक्यों में संस्कृत में चित्रवर्णन कीजिए)

शाकस्य, आपणम्, विविधानि, शाकानि, आलुकम्, पलाण्डुः, रक्तफलम्, कूष्माण्डम्, गोजिह्विका, वृन्ताकः, जनाः, अम्बा, बालिका, स्यूतः

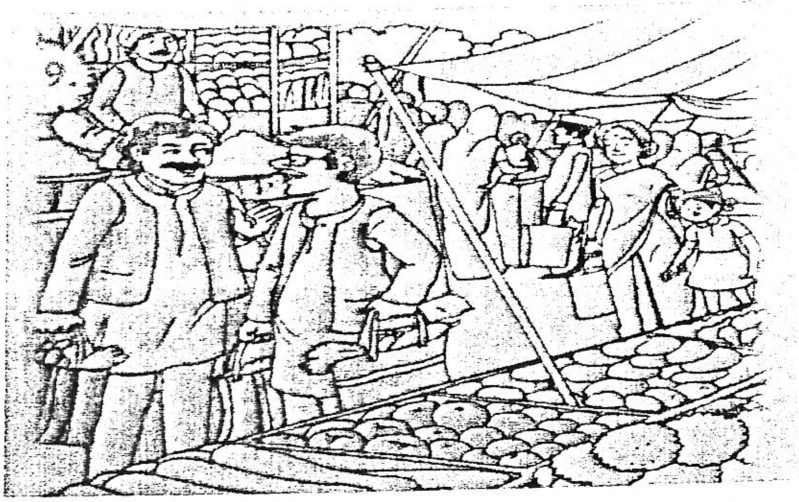

प्र0 4 अधोलिखितम् वार्तालापम् मंजूषायां प्रदत्त उचितैः पदैः पूरयत– (1x5=5)

(निम्नलिखित वार्तालाप को मंजूषा से उचित शब्द चुनकर पुनः लिखिए)

माता :– हे पुत्रि! सैन्धवम् आनय।

पुत्री :– इदम् अस्ति (1) ——— ।

माता :– अधुना लवङ्गद्वयं प्रयच्छ।

पुत्री :– (2) ——— । हे अम्बे! त्वम् किम् (3) ——— ?

माता :– हे पुत्रि! अहम् तु गृंजनानि (4) ——— ।

पुत्री :– मह्यम् तु पक्वानि गृंजनानि न रोचन्ते। मह्यम् तु अपक्वम् गृंजनमेकम् (5) ——— ।

पचसि, प्रयच्छ, सैन्धवम्, प्रयच्छामि, पचामि

(खण्ड–ग) अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

प्र0 5 उचित रूपाणि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत–(अशुद्धि शोधनम्) **(1x5=5)**

(निम्नलिखित वाक्यों को विकल्पों से उचित शब्द चुनकर पुनः लिखिए)

i एतत् दुग्धम् ———— अलम्।

(क) बालेन (ख) बालाय

(ग) बालात् (घ) बालके

ii ——— संस्कृत पठनं रोचते।

(क) अहम् (ख) वयम्

(ग) मह्यम् (घ) अस्माकम्

iii ———— कालिदासः श्रेष्ठः।

(क) कविभ्यः (ख) कवये

(ग) कविना (घ) कविषु

iv कपयः चणकान् ————।

(क) खादन्ति (ख) खादति

(ग) खादतः (घ) खादामि

v अहम् अद्य विद्यालयं न ————।

(क) गमिष्यसि (ख) गमिष्यति

(ग) गमिष्यामि (घ) गमिष्यावः

vi भवती किम् कार्यं ————।

(क) करोषि (ख) करोति

(ग) करोमि (घ) कुर्वन्ति

प्र0 6 उचितम् विकल्पम् चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत–(कारक) **(1X4=4)**

(निम्नलिखित वाक्यों को विकल्पों से उचित शब्द चुनकर पुनः लिखिए)

i सा आवयोः ——— अस्ति।

(क) माता (ख) मातरम्

(ग) मातुः (घ) मातरि

ii भरतः ———— न विभेति।

(क) सिंहेन (ख) सिंहात्

(ग) सिंहस्य (घ) सिंहाय

iii लीलावती ———— सह गच्छति ?

(क) कस्य (ख) कान्

(ग) केन (घ) केभ्यः

iv ------ वर्षा भवति।

(क) आकाशेन (ख) आकाशे

(ग) आकाशाय (घ) आकाशात्

v सूर्यः ------ भवति।

(क) प्रकाशेन (ख) प्रकाशे

(ग) प्रकाशाय (घ) प्रकाशात्

प्र0 7 अंकेन लिखितंसमयं संस्कृतपदेन लिखित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत– **(1X4=4)**

(निम्नलिखित वाक्यों को विकल्पों से उचित समयशब्द चुनकर पुनः लिखिए)

i गणेशः नित्यं (5:00) ------ वादने भ्रमणाय गच्छति।

(क) सार्ध पंच (ख) सपाद पंच

(ग) पंच सार्ध (घ) पंच

ii सः प्रातः (6:30) ------ वादने विद्यालयं गच्छति।

(क) सार्ध षड् (ख) सपाद षड्

(ग) पादोन षड् (घ) षड् सार्धम्

iii माधवः (2:15) ------ वादने विद्यालयात् आगच्छति।

(क) सार्ध द्वि (ख) सपाद द्वि

(ग) पादोन द्वि (घ) द्वि सार्धः

iv सः रात्रौ (10:45) ------ वादने स्वपिति।

(क) पादोन एकादश (ख) सार्ध दश

(ग) पादोन दश (घ) सपाद दश

v सः प्रातः (4:30) ------ वादने उत्तिष्ठति।

(क) सपाद चतुर् (ख) सार्ध चतुर्

(ग) पादोन चतुर् (घ) आधा चतुर्

प्र0 8 प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितं संख्यापदं चित्वा लिखत– (कोई चार) **(1X4=4)**

(निम्नलिखित वाक्यों को विकल्पों से उचित संख्याशब्द चुनकर पुनः लिखिए)

i सूर्यः ------- (1) भवति।

(क) एकम् (ख) एकः

(ग) एका (घ) एकेन

ii उद्याने -------- (2) बालकौ क्रीडतः।

(क) द्वे (ख) द्वौ

(ग) द्वाभ्याम् (घ) द्वयोः

iii एकस्मिन् सप्ताहे -------- (7) दिनानि भवन्ति।

(क) सप्तानि (ख) सप्ताः

(ग) सप्त (घ) सप्तम्

iv सरोवरे -------- (1) कमलानि शोभन्ते।

(क) त्रीणि (ख) तिस्त्रः

(ग) त्रिभिः (घ) त्रयः

v सभागारे -------- (4) बालिकाः नृत्यन्ति।

(क) चतुर् (ख) चत्वारि

(ग) चतस्त्रः (घ) चत्वारः

प्र0 9 मंजूषातः क्रियापदानि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत– **(1X4=4)**

(निम्नलिखित वाक्यों को मंजूषा से उचित क्रियापद चुनकर पुनः लिखिए)

i काष्ठकूटः चंच्वा गजस्य नयने --------।

ii मार्गे स्थितः अहमपि शब्दं ------।

iii तृषार्तः गजः जलाशयं ------ ।

iv गजः गर्ते: -------।

v काष्ठकूटः तां मक्षिकायाः समीपं -------।

vi गजः शुण्डेन वृक्षशाखाः -------।

करिष्यामि, गमिष्यामि, अनयत्, पतिष्यति, स्फोटयिष्यति, त्रोटयति,

प्र0 10 प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उपपदम् चित्वा लिखत– (कोई चार) **(1X4=4)**

(निम्नलिखित वाक्यों को मंजूषा से उचित उपपद चुनकर पुनः लिखिए)

i -------- उभयतः वृक्षाः सन्ति।

(क) नद्या (ख) नदीना

(ग) नद्यौ (घ) नदीम्

ii बालिका ——————— सह खेलति।

(क) बालकः (ख) बालकेन

(ग) बालकस्य (घ) बालकाय

iii ———————— अधः पथिकः उपविशति।

(क) वृक्षस्य (ख) वृक्षम्

(ग) वृक्षे (घ) वृक्षात्

iv मल्लः ———————— अलम्।

(क) मल्लस्य (ख) मल्लात्

(ग) मल्लाय (घ) मल्लम्

v ——————— विना जीवनं वृथा।

(क) ज्ञानेन (ख) ज्ञानस्य

(ग) ज्ञानाय (घ) ज्ञानानि

(खण्ड–घ) पठित अवबोधनम्

प्र0 11 अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तद् आधारितानाम् प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत–

(निम्नलिखित गद्यांश को ध्यान से पढ़कर प्रश्नों के उत्तर संस्कृत भाषा में लिखिए)

पुरा एकस्मिन् वृक्षे एका चटका प्रतिवसति स्म। कालेन तस्याः सन्ततिः जाता। एकदा कश्चित् प्रमत्तः गजः तस्य वृक्षस्य अधः आगत्य तस्य शाखां शुण्डेन अत्रोटयत्। चटकायाः नीडं भुवी अपपत्। तेन अण्डानि विशीर्णानि। अथ सा चटका व्यलपत्। तस्याः विलापं श्रुत्वा काष्ठकूटः नाम खगः दुःखेन ताम् अपृच्छत्–"भद्रे, किमर्थं विलपसि ?" इति।

चटकावदत्–"दुष्टेन एकेन गजेन मम सन्ततिः नाशिता। तस्य गजस्य वधेनैव मम दुःखम् अपसरेत्।" ततः काष्ठकूटः तां वीणारवा– नाम्ना मक्षिकायाः समीपम् अनयत्। तयोः वार्ता श्रुत्वा मक्षिकावदत्–"ममापि मित्रं मण्डूकः मेघनादः अस्ति। शीघ्रं तमुपेत्य यथोचितं करिष्यामः।" तदानीं तौ मक्षिकया सह गत्वा मेघनादस्य पुरः सर्वं वृतान्तं न्यवेदयताम्।

I **एकपदेन उत्तरत–** (केवलं प्रश्नद्वयम्) (½x2=1)

i वृक्षे का प्रतिवसति स्म ?

ii वृक्षस्य अधः कः आगतः ?

iii गजः केन शाखाम् अत्रोटयत् ?

II **पूर्णवाक्येन उत्तरत–** (केवलं प्रश्नद्वयम्) (1x2=2)

i चटका काष्टकूटं किम् अवदत् ?

ii मेघनादः मक्षिकां किम् अवदत् ?

iii चटकायाः विलापं श्रुत्वा काष्टकूटः तां किम् अपृच्छत् ?

III **यथानिर्देशम् उत्तरत**–(निर्देशानुसार उत्तर लिखिए) (1X2=2)

i 'अत्रोटयत्' इति क्रियायाः कर्तापदं किम् ?

(अ) शाखाम् (ब) गजः

(स) अधः (द) वृक्षस्य

ii 'प्रमत्तः गजः' अनयोः पदयोः विशेष्यपदम् किम् ?

(अ) गजः (ब) प्रमत्तः

(स) कश्चित् (द) कालेन

iii 'अकथयत्' इत्यर्थे गद्यांशे किम् पदं प्रयुक्तम् ?

(अ) अपृच्छत् (ब) न्यवेदयत्

(स) अनयत् (द) अवदत्

प्र0 12 अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा तद् आधारितानाम् प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत–

(निम्नलिखित श्लोक को ध्यान से पढ़कर प्रश्नों के उत्तर संस्कृत भाषा में लिखिए)

विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नगुप्तं धनम्
विद्या भोगकरी यशः सुखकरी विद्या गुरूणां गुरुः।
विद्या बन्धुजनो विदेशगमने विद्या परा देवता
विद्या राजसु पूज्यते न हि धनं विद्या–विहीनः पशुः।।

I **एकपदेन उत्तरत**– (केवलं प्रश्नद्वयम्) (½X2=1)

i का भोगकरी ?

ii कः नरः पशुः भवति ?

iii विद्या कुत्र पूज्यते ?

II **पूर्णवाक्येन उत्तरत**– (केवलं प्रश्नद्वयम्) (1X2=2)

i गुरूणां गुरुः का अस्ति ?

ii विद्या कीदृशं धनम् अस्ति ?

iii विदेशगमने विद्या किं करोति ?

III **यथानिर्देशम् उत्तरत**– (निर्देशानुसार उत्तर लिखिए) (1X2=2)

i 'नरस्य' इति पदे का विभक्ति ?

(अ) प्रथमा (ब) षष्ठी

(स) चतुर्थी (द) द्वितीया

ii 'गुप्तम् धनम्' अनयोः पदयोः विशेषणपदम् किम् ?

(अ) गुप्तम् (ब) विहीनः

(स) विद्या (द) धनम्

iii 'मित्र' इति पदस्य पर्यायपदं श्लोके किम् प्रयुक्तम् ?

(अ) बन्धुः (ब) यशः

(स) गुरुः (द) पशुः

प्र0 13 अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा तद् आधारितानाम् प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत–

(निम्नलिखित नाट्यांश को ध्यान से पढ़कर प्रश्नों के उत्तर संस्कृत भाषा में लिखिए)

अनारिका – पितः! मन्त्री किमर्थम् आगच्छति ?

पिता – पुत्रि ! नद्यः उपरि नवीनः सेतुः निर्मितः। तस्य उद्घाटनार्थम् मन्त्री आगच्छति।

अनारिका – किम् मन्त्री सेतोः निर्माणम् अकरोत् ?

पिता – नहि पुत्रि ! सेतोः निर्माणम् कर्मकराः अकुर्वन्।

अनारिका – यदि कर्मकराः सेतोः निर्माणम् अकुर्वन् तदा मन्त्री किमर्थम् आगच्छति ?

पिता – यतो हि सः अस्माकम् देशस्य मन्त्री।

अनारिका – सेतोः निर्माणाय प्रस्तराणि कुतः आयान्ति किम् तानि अपि मन्त्री ददाति ?

पिता – अनारिके ! प्रस्तराणि जनाः पर्वतेभ्यः आनयन्ति।

अनारिका – पितः! तर्हि किम् एतदर्थम् मन्त्री धनम् ददाति ? तस्य पार्श्वे धनानि कुतः आगच्छन्ति ?

पिता – अरे ! प्रजाः सर्वकारायः धनम् यच्छन्ति।

I **एकपदेन उत्तरत**– (केवलं प्रश्नद्वयम्) **(½X2=1)**

i के सर्वकाराय धनम् यच्छन्ति ?

ii मन्त्री किमर्थम् आगच्छति ?

iii सेतुः कुत्र निर्मितः ?

II **पूर्णवाक्येन उत्तरत**– (केवलं प्रश्नद्वयम्) **(1X2=2)**

i कर्मकराः किं–किं कुर्वन्ति ?

ii तस्य पार्श्वे धनानि कुतः आगच्छन्ति ?

iii जनाः किं–किं कुर्वन्ति ?

III **यथानिर्देशम् उत्तरत**–(निर्देशानुसार उत्तर लिखिए) **(1X2=2)**

i 'नवीन सेतुः' इत्यत्र विशेषणम् पदम् किम् ?

(अ) सेतुः (ब) उपरि

(स) नवीनः (द) नद्याः

ii 'अकुर्वन्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदम् किम् ?

(अ) कर्मकराः (ब) पिता

(स) पुत्रि (द) मन्त्री

iii 'पुरातन' इतिपदस्य विलोमपदं नाट्यांशे किम् पदं प्रयुक्तम् ?

(अ) निर्माणम्	(ब) प्रस्तरम्
(स) नवीनः	(द) धनानि

प्र0 14 अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत– (1X4=4)

(रेखांकित पदों को उचित विकल्पों से प्रश्ननिर्माण कीजिए)

i <u>उष्ट्रः</u> पृष्ठे भारं वहति।

(अ) कः	(ब) के
(स) कस्मैः	(द) का

ii <u>अनारिकायाः</u> प्रश्नैः सर्वेषां बुद्धिः चक्रवत् भ्रमति।

(अ) कस्य	(ब) कया
(स) कुत्र	(द) कस्याः

iii <u>कौटिल्येन</u> अर्थशास्त्रम् रचितम्।

(अ) कान्	(ब) कस्य
(स) केन	(द) कस्मिन्

iv विद्या <u>दिक्षु</u> कीर्तिं तनोति।

(अ) केन	(ब) कुत्र
(स) कस्य	(द) कया

v <u>गजस्य</u> वधेनैव मम दुःखम् अपसरेत्।

(क) कस्मै	(ख) केभ्यः
(ग) कस्या	(घ) कस्य

प्र0 15 शुद्धकथनानां समक्षम् *आम्* अशुद्धकथनानां समक्षं च *न* इति लिखत– (½X6=3)

(उचित वाक्यों के सामने ***आम्*** और अनुचित वाक्यों के सामने ***न*** लिखिए)

i विद्याधनं सर्वधनेषु प्रधानम्।

ii सर्वं विहाय विद्याधिकारं कुरु।

iii विदेश गमने विद्या बन्धुजनः न भवति।

iv हरिणः नवघासम् न खादति।

v धावने समये अश्वः खादति।

vi पुष्पेषु चित्रपतंगाः डयन्ते।

प्र0 16 कोष्ठकेभ्योः समुचितपदानि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत – (½x6=3)

(कोष्ठक से उचितपद चुनकर रिक्तस्थानों को पूरा कीजिए)

i	–––––– उपरि अभिनेता अभिनयं करोति।	(मंचस्य / मंचम्)
ii	–––––– पत्राणि सुन्दराणि सन्ति।	(तत् / तानि)
iii	अहं प्रातः ––––––– सह भ्रमणाय गच्छामि।	(पित्रा / पितुः)
iv	तव ––––––– कुत्र जीविकोपार्जनं कुरुतः ?	(भ्रातरः / भ्रातरौ)
v	वयं संस्कृतम् ––––––––––।	(अपठम् / अपठाम)
vi	––––––––––– नमः।	(हरिम् / हरये)

प्र0 17 श्लोकांशान् यथायोग्यं योजयत– (उचित मिलान कीजिए) (½x4=2)

केयूराः न विभूषयन्ति पुरुषम्	न भ्रातृभाज्यं न च भारकारि
न चौरहार्यं न च राजहार्यम्	या संस्कृता धार्यते।
सत्कारायतनं कुलस्य महिमा	हारा न चन्द्रोज्ज्वलाः।
वाण्येका समलंकरोति पुरुषम्	रत्नैर्विना भूषणम्।

प्र0 18 समानार्थकपदानि मेलनम् कुरुत– (उचित मिलान कीजिए) (½x6=3)

धरणी	देवालये
करालम्	जले
विपिने	पृथिवी
सलिले	भयंकरम्
करिणः	वने
मन्दिरे	मृगः

–––00–––